

DE MEEUWENSLAAPPLAATS TE OOST-EIJSDEN

door W. GANZEVLES

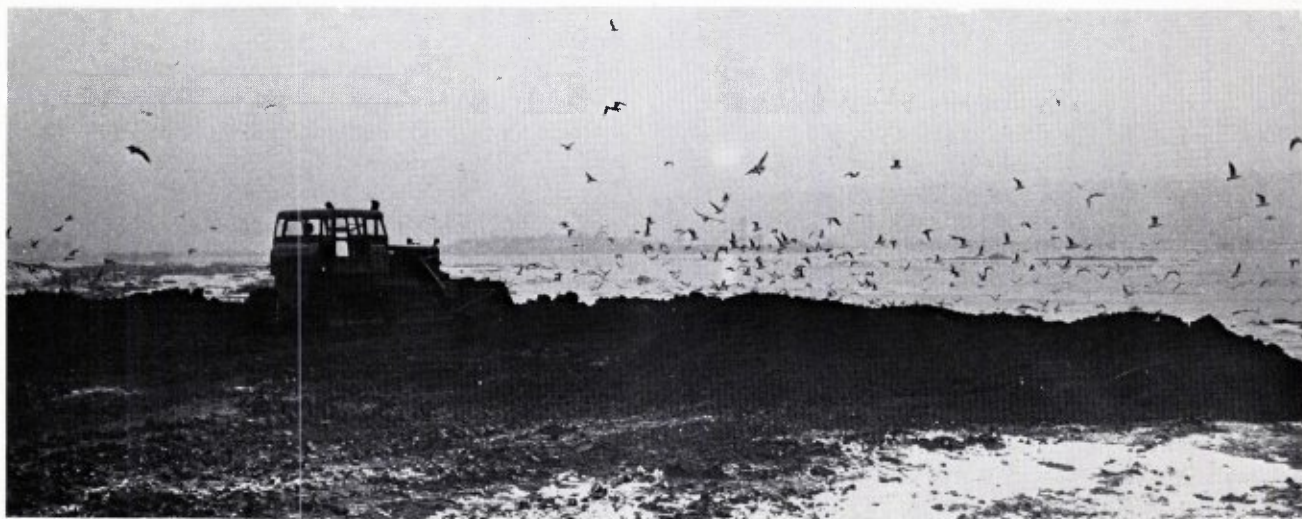
Sinds een aantal jaren fungeert het grindgat te Oost-Eijsden als slaapplaats voor meeuwen. Gedurende de wintermaanden kan men in de namiddag tot na zons-
ondergang de meeuwen naar de plas zien trekken, op het hoogtepunt van de slaaptrek in enorme troepen. Eind januari 1976 verzamelden er zich ongeveer 25.000 vogels, waarbij het grote aantal zilvermeeuwen opvallend was.

De heer Kemp was zo vriendelijk mij een aantal gegevens te verstrekken van waarnemingen uit de periode 1955-1963, die hij deed langs de Maas in Zuid-Limburg. Tevens verrichtte hij in die jaren verschillende tellingen bij de toenmalige slaapplaats te Born.

Tot ongeveer 1962 sliepen de meeuwen zoals gezegd op de Berghaven te Born. Rond dat jaar zag Van Nieuwenhoven ook wel meeuwen naar het noorden en het zuiden trekken (zie: Hens' Avifauna van Limburg, blz. 422), naar Noord-Haren of nog noor-

delijker en in het zuiden Itteren of Eijsden, waar de grindgaten al zo groot geworden waren dat ze als slaapplaats konden dienen. Bij een telling in 1957 kwam Kemp tot de conclusie dat er enkele honderden meeuwen niet bij Born, maar elders moesten overnachten, mogelijk te Itteren.

De meeuwen komen tegenwoordig zowel uit noordelijke als zuidelijke richting naar het grindgat. Vogels uit het zuidoosten (Verviers) bereiken ongeveer bij Eijsden de Maas, die ze dan verder naar het noorden volgen. Kemp zag ze vanaf Hoei in België naar Born trekken, in vogelvlucht 75 kilometer verwijderd van deze plaats en 50 kilometer van Oost-Eijsden. Bij Lixhe (België) hebben we met behulp van walkie-talkies de vliegsnelheid van de kokmeeuwen bepaald. Deze bedroeg ongeveer 30 kilometer per uur, hetgeen betekent dat vogels van Hoei nu bijna twee uur moeten vliegen om de slaapplaats te bereiken. Ten noorden van Oost-Eijsden ligt de grens

Drukke op de slaapplaats bij zonsondergang.

Foto: P. J. van Nieuwenhoven

voor de kokmeeuwen ter hoogte van Geulle. H. Gilissen zag ze daar zowel naar het noorden als naar het zuiden vliegen, waarbij het leek of ze twijfelden welke kant ze op zouden gaan.

J. Franchimont deelde mij mee dat de zilvermeeuwen in België talrijk waren tot aan Verviers maar verder naar het zuiden zeldzaam. De grindgaten en de vuilnisbelt bij Neerharen vormen de grens in het noorden. H. Gilissen en ik zagen op 17 januari van de aldaar aanwezige 1.370 zilvermeeuwen er 930 naar het zuiden vliegen en 440 naar het noorden.

Overdag bevinden de meeuwen zich op hun voedselplaatsen, d.w.z. concentraties in de steden en op de diverse vuilnisbelten. Op de (niet gekanaliseerde) Maas treffen we ze slechts hier en daar in zeer kleine aantallen aan.

De telwijze

Om tot zo nauwkeurig mogelijke aantallen te komen hebben we geen schatting gemaakt van de op de plas verzamelde dieren. De afwijking van het werkelijke aantal zou dan erg groot (kunnen) zijn. Zowel ten noorden als ten zuiden van de plas vatten we post en telden dan de overvliegende meeuwen. We konden zo elke meeuw afzonderlijk tellen, behalve tijdens het hoogtepunt van de trek, wanneer we ze schatten in groepjes van tien en een enkele maal met honderd tegelijk. De onderstaande getallen zijn daarom niet geheel exact. Van een grote afwijking is echter geen sprake, de totalen zijn mogelijk aan de lage kant. Kok- en zilvermeeuwen werden op deze wijze geteld. Van de stormmeeuw hebben we een schatting gemaakt op grond van de overdag rond het grindgat aanwezige aantallen.

Kokmeeuw (*Larus ridibundus*)

In tabel I zijn opgenomen de verschillende tellingen, die Kemp verrichtte tussen 1955 en 1962 bij de slaappleats te Born.

Tabel I.

19 december 1956 :	600 ex.
16 februari 1957 :	600 ex.
23 november 1957 :	1000 ex. : $\pm$ 400 ex. elders, mogelijk op een grindgat bij Itteren.
29 januari 1958 :	2000 ex.
16 december 1961 :	1000 ex.
8 december 1962 :	850 ex.

Uit onze tellingen van de winter 1975/1976 blijkt dat er in vergelijking met de gegevens van Kemp, een enorme toename heeft plaatsgevonden. Omdat mij gegevens uit de jaren na 1962 ontbreken, is het niet mogelijk na te gaan of het aantal kokmeeuwen geleidelijk dan wel explosief (in enkele jaren) is toegenomen. Zie voor onze tellingen tabel II.

Tabel II.

Datum	Vogels uit het noorden	Vogels uit het zuiden	Reeds aanwezig	Totaal
20 november 1975	3800	6650	150	10600
7 januari 1976	4775	14550	175	19500
29 januari	8700	13800	100	22600
24 februari	4480	14660	350	19500
13 maart	4100	8700	3000	15900
9 april	Schatting van de aanwezige aantallen			35000

Eind januari overnachtte in het grindgat het grootste aantal meeuwen. De vorstperiode die rond 25 januari inzette, heeft kennelijk geen invloed gehad op de grootte van de populatie.

Gedrag op de slaappleats

Zolang er genoeg licht is snijden ze nabij het grindgat een grote hoek af. Naarmate het donkerder wordt, wordt deze hoek kleiner tot ze uiteindelijk de Maas tot aan het grindgat blijven volgen.

Bij aankomst landen ze op het water om zich te wassen of ze strijken op het land neer. Wat gebeurt er in het laatste geval? Op een betrekkelijk geringe oppervlakte verzamelen zich steeds meer meeuwen. Na een poosje vliegen ze, onder het uiten van een

zacht en typerend geluid, op zonder dat we voor dit gedrag een bepaalde reden kunnen aangeven, bv. een overvliegende roofvogel of verstoring door de mens. Een aantal vliegt weg, terwijl een groot deel weer neerstrijkt. Deze gebeurtenis herhaalt zich verschillende malen. De enige verklaring die ik kan geven luidt als volgt: Elke vogel heeft een eigen territorium. Ook kolonievogels hebben een, zij het klein, territorium. Het aantal meeuwen nu op dat stukje grond wordt zo groot dat het territorium van elke meeuw in het gedrang komt. De meeuwen kunnen de benodigde ruimte om hen heen proberen terug te krijgen door snavelhouwen aan hun buurlui uit te delen, vechten dus, of zij kunnen massaal op- en gedeeltelijk wegvliegen, zoals in feite gebeurt. Nadat het donker is geworden, wordt het geleidelijk rustig. Geheel stil gedurende de nacht zijn ze echter niet. Ze slapen zowel op het water als op slik- en grindbulten.

Alleseters

Steentjes, glas, een grote hoeveelheid elastiekjes in verschillende maten en kleuren, kippebotten, plastic (balonnen), condooms, zilver- en tissuepapier, watten, lijmresten, appelpitten, bananeschillen, lucifers en daarnaast nog een groot aantal niet nader te bepalen voorwerpen. Al deze zaken kwamen te voorschijn uit de braakballen, die veelvuldig over het land verspreid lagen. Slechts een enkele braakbal bestond uit visresten. Een beter voorbeeld van het feit dat meeuwen thans cultuurvolgers zijn is niet te geven.

Sterfte

Blijkbaar is er genoeg voedsel te bemachtigen, want we vonden gedurende de wintermaanden slechts enkele tientallen dode of stervende kokmeeuwen. Deze zijn een prooi voor de zwarte kraaien. Deze deinzen er niet voor terug een stervende meeuw, die zich tot het laatst blijft verzetten, af te maken. Dit doen zij door hem in rug en nek te pikken.

Populatie-opbouw

De hier overwinterende vogels bestaan vrijwel geheel uit volwassen exemplaren. Begin maart verschijnen de eerste onvolwassen dieren. Nu, eind april 1976, zijn de meeste hier nog aanwezige kokmeeuwen onvolwassen. Er zijn echter nog honderden volwassen vogels.

Zilvermeeuw (*Larus argentatus*)

De zilvermeeuw is in deze contreien explosief toegenomen. Kemp nam hem tussen 1955 en 1962 slechts zes maal waar, telkens één exemplaar. Januari 1974 zag hij te Borgharen een groep van 130 stuks. Zulk een troep was nog niet eerder gezien. In maart 1975 zag ik groepen van 30 en meer exemplaren in het grindgat. De afgelopen winter overnachtten er vele honderden. Tabel III geeft de resultaten van de tellingen gedaan in de winter van 1975/1976.

Tabel III.

Datum	Vogels uit het noorden	Vogels uit het zuiden	Reeds aanwezig	Totaal
7 januari 1976	500	1200	50	1750
24 januari	1100	850	500	2450
29 januari	620	165	100	885
24 februari	620	680	100	1400
13 maart	265	120	90	475
9 april	Schatting van de aanwezige aantallen			200-250

We zien dat de vorstperiode van eind januari een grote terugval in de aanwezige populatie te weeg bracht, mogelijk wegens voedselgebrek. Merkwaardig is dan wel dat de kokmeeuwen er geen nadeel van ondervonden.

De zilvermeeuwenpopulatie bestond voornamelijk uit onvolwassen vogels van verschillende jaargang. Van elke vijf à zes meeuwen was er een volwassen. Een bepaalde stabiliteit in de verhouding tussen de overdag in het noorden en zuiden verblijvende zilvermeeuwen is er niet als we tabel III bekijken. Dan moeten er dagen zijn dat er voor hen op sommige

vuilnisbelten weinig te halen valt. Of ze zijn weinig gebonden aan een bepaalde slaappleats, zodat ze bijvoorbeeld met sterke zuidenwind in groter aantal een grindgat verder naar het noorden zoeken.

In januari en februari is het aantal kokmeeuwen komend uit het zuiden redelijk stabiel, ongeveer 14.000; 7 januari en 24 februari arriveren er ± 4.500 uit het noorden. Indien de theorie juist zou zijn dat er op een slaappleats gegevens worden uitgewisseld over waar er wat te halen valt, is het niet verwonderlijk dat we een grotere stabiliteit zien bij de kokmeeuw. Zij zijn al vele tientallen jaren wintergasten in deze streken en kennen het gebied en de plaatsen waar voedsel te vinden is veel beter dan de zilvermeeuwen, die pas na 1970 talrijk geworden zijn.

De stormmeeuw (*Larus canus*)

Van de drie „gewone” meeuwen is de stormmeeuw de minst talrijke. Zij lijken in onze streken voor hun voedsel nog gebonden te zijn aan water. Het aantal dat overdag in het grindgat bleef was ook groter dan dat van de zilvermeeuw. We schatten hun aantal eind januari, begin februari op 200 tot 250 overnachtende exemplaren. Kemp zag ze geregeld 's winters in enkele exemplaren tussen de bruggen in Maastricht, met als hoogste aantal elf op 5 februari 1959. Hoogste getal overdag in het grindgat bedroeg ongeveer 75, op 11 februari 1976.

Oorzaken van de toename

Waarschijnlijk heeft een combinatie van de volgende drie factoren geleid tot de toename van overwinterende meeuwen in deze streken ten opzichte van de jaren 1959-1960:

- Het toegenomen aantal broedvogels;
- Het ontstaan van grote waterplassen met stilstaand of slechts zwakstromend water, geschikt om er te overnachten. In vergelijking met twintig jaar geleden is in Limburg de oppervlakte aan water enorm toegenomen;

- Zijn de meeuwen voor de nacht afhankelijk van zulke plassen, ze kunnen slechts zo talrijk zijn omdat de mens hen (meer dan) voldoende voedsel verschaft.

Bij het wegvallen van een van de drie factoren zou dat invloed hebben op de grootte van de populatie. Blijft onopgelost het hoe en waarom van de explosieve toename van de zilvermeeuw in de zeventiger jaren.

EXCURSIE

Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

Op zondag 29 augustus zal een dag-excursie gehouden worden naar de zeer bekende botanische tuin te Aken. Voor de botanische fijnproevers is daar o.m. in de tropische kassen een collectie vleesetende planten te zien.

Het gezelschap zal worden rondgeleid door de heer Hahn, hortulanus van de botanische tuin.

In de namiddag zal nog een wandeling gemaakt worden in het Achener Wald.

Vanuit Maastricht zal om 9.00 uur vanaf het Bosquetplein een bus vertrekken met gelegenheid om op te stappen aan het Station te Maastricht om 9.15 uur en aan het Station te Heerlen om 9.35 uur.

Gaarne opgave tot deelname vóór 22 augustus aan het Natuurhistorisch Museum, Stokstraat te Maastricht, tel.: 043-16675 onder vermelding van naam en adres (eventueel tel. nr.) aantal personen en plaats van opstappen.

De kosten à f 5,— per persoon, in de bus te voldoen. Lunchpakket meenemen s.v.p. en paspoort niet te vergeten.

U wordt vriendelijk verzocht niet tot de laatste dag met opgave tot deelname te wachten i.v.m. de bus-regeling.